

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

20 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Karol Weitz

SSN Dariusz Dończyk

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 20 października 2023 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej pozwanego B. A. -obecnie zarządcy w postępowaniu sanacyjnym
B. A.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z 15 lipca 2020 r., I AGa 214/19,

w sprawie z powództwa Bank spółki akcyjnej w W. -obecnie Syndyka masy
upadłości Bank spółki akcyjnej w W.

przeciwko B. A.-obecnie zarządcy w postępowaniu sanacyjnym B. A. o zapłatę,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku, pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

[SOP]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2019 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku zasądził od pozwanego B.A. na rzecz powódki Bank S.A. w W. kwotę 166 846,18 zł (pkt I); oddalił powództwo w pozostałej części (pkt II) i orzekł o kosztach procesu (pkt III-IV).

Wyrok Sądu Okręgowego został oparty na następujących ustaleniach faktycznych.

W dniu 28 listopada 2010 r. powód – Bank S.A. w W. zawarł z pozwanym, B.A., prowadzącym działalność gospodarczą, umowę kredytu, przez którą udzielił temu ostatniemu kredytu w kwocie 215 874,62 zł z przeznaczeniem na finansowanie kupna pojazdu marki I.. Spłata rat kredytu miała następować do 5 dnia każdego miesiąca, począwszy od stycznia 2011 r., a rata kapitałowo- odsetkowa, poza pierwszą, wynoszącą 4399,91 zł, każdorazowo wynosić miała 3676,73 zł, przy czym miesiąc do miesiąca stosunek spłaty kapitału w wysokości raty miał się zwiększać, przy jednoczesnym stosunkowym zmniejszaniu się spłaty odsetek. Suma kapitału w harmonogramie została wskazana na kwotę 215 874,62 zł, natomiast suma przewidywanych odsetek – na kwotę 137 814,64 zł (łącznie 353 689,26 zł).

Kredytodawca był uprawniony do wypowiedzenia umowy kredytu z zachowaniem 30-dniowego terminu wypowiedzenia w razie zwłoki z zapłatą pełnych rat kredytu za co najmniej dwa okresy płatności, po uprzednim pisemnym wezwaniu kredytobiorcy do spłaty wymagalnych należności w terminie nie krótszym niż 7 dni od dnia otrzymania wezwania, jak też m.in. w przypadku niedotrzymania przez kredytobiorcę obowiązków wynikających z umowy.

W trakcie realizacji umowy zmianie ulegały harmonogramy spłaty, ponieważ w dniu 30 stycznia 2012 r. strony zawarły aneks do umowy kredytu, wydłużając okres spłaty o 36 miesięcy i doliczając do kapitału kredytu kwotę należnych w tym czasie wierzycielowi odsetek, które były skutkiem braku spłaty przez pozwanego wymagalnych rat kredytu, których suma w dacie zawarcia aneksu wyniosła 6002,36 zł. Zgodnie z harmonogramem nr [...], obowiązującym od dnia 1 lutego 2012 r., spłata kredytu następować miała do dnia 5 dnia miesiąca, począwszy od 5 marca 2012 r., gdzie rata kapitałowo-odsetkowa, poza pierwszą, wynoszącą 3559,23 zł, każdorazowo wynosić miała 3233,77 zł.

Po zawarciu umowy, udostępnieniu kwoty kredytu w wysokości 215 874,62 zł oraz wykorzystaniu tej kwoty przez pozwanego, pozwany, choć nieterminowo, dokonał na rzecz powódki szeregu wpłat, z czego w 2016 r. spłacił w dniu 4 stycznia 2016 r. - kwotę 3100 zł, 1 lutego 2016 r. - kwotę 1100 zł, 4 lutego 2016 r. - kwotę 2000 zł, 22 lutego 2016 r. - kwotę 1050 zł, 24 lutego 2016 r. - kwotę 1000 zł, 4 marca 2016 r. - kwotę 1000 zł, 18 kwietnia 2016 r. - kwotę 600 zł, 25 kwietnia 2016 r. - kwotę 1500 zł, 29 kwietnia 2016 r. - kwotę 1000 zł, 23 maja 2016 r. - kwotę 1000 zł, 31 maja 2016 r. - kwotę 2100 zł, 23 czerwca 2016 r. - kwotę 1200 zł i 30 czerwca 2016 r. - kwotę 2000 zł.

Pismem z dnia 22 lipca 2016 r. powódka oświadczyła pozwanemu, że w związku z powstaniem zaległości w spłacie kredytu, wzywa go - pod rygorem wypowiedzenia umowy - do uregulowania w terminie 14 dni roboczych od daty doręczenia wezwania całości zaległości, obejmującej na dzień sporządzenia pisma kwoty: 4646,76 zł tytułem należności kapitałowej, 1312,54 zł tytułem odsetek umownych, 25,99 zł tytułem odsetek podwyższonych za opóźnienie w spłacie należności kapitałowej i 3,16 zł tytułem kosztów i opłat za czynności banku. Powódka przypomniała także o terminowym uregulowaniu bieżącej raty, której termin płatności przypadał po dacie sporządzenia pisma.

Pozwany nie dokonał zapłaty, wpłacając jedynie 10 sierpnia 2016 r. kwotę 1100 zł. W związku z tym, pismem z dnia 8 września 2016 r. powódka oświadczyła pozwanemu, że na skutek nieuregulowania zaległości w spłacie kredytu wypowiada umowę z zachowaniem 30-dniowego okresu wypowiedzenia, informując, że w następnym dniu po upływie okresu wypowiedzenia całość środków kredytowych z odsetkami i kosztami stanie się wymagalna i podlegać będzie natychmiastowemu zwrotowi. Powódka poinformowała pozwanego także o możliwości cofnięcia oświadczenia w przypadku uregulowania przez pozwanego w okresie wypowiedzenia całości zaległości, obejmującej na dzień sporządzenia pisma kwoty 8157,21 zł tytułem należności głównej, 2834,94 zł tytułem odsetek umownych i 65,25 zł tytułem odsetek podwyższonych za opóźnienie.

Pismo to zostało przez pozwanego odebrane w dniu 19 września 2016 r. W dniu 28 września 2016 r. pozwany dokonał wpłaty w kwocie 1100 zł. Łącznie pozwany uiścił na rzecz powódki kwotę 196 550 zł.

Pismem z dnia 18 listopada 2016 r. powódka oświadczyła pozwanemu, że w związku z wypowiedzeniem umowy kredytu i postawieniem całej należności w stan wymagalności, wzywa pozwanego, w terminie 7 dni od daty doręczenia wezwania, do zapłaty całości należności, obejmującej na dzień sporządzenia pisma kwoty: 160 418,48 zł należności kapitałowej, 4225,57 zł odsetek umownych, 820,76 zł odsetek podwyższonych za opóźnienie w spłacie należności kapitałowej i 3,14 zł tytułem kosztów i opłat za czynności banku. Pismo to zostało doręczone pozwanemu w dniu 25 listopada 2016 r.

W piśmie z dnia 20 marca 2017 r. pozwany zwrócił się do powódki oświadczając, że w związku z wypowiedzeniem umowy kredytu nie zgadza się z kwotą, której żąda od niego powódka, to jest – na dzień 29 listopada 2016 r. – kwotą 165 958,11 zł. Pozwany wskazał, że udzielono mu kredytu w kwocie 215 874,62 zł i na dzień sporządzenia pisma dokonał wpłat na łączną kwotę 196 550 zł, w związku z czym wyraził gotowość dopłacenia kolejnych 100 000 zł, jako kwoty, która w jego ocenie będzie satysfakcjonująca dla obu stron. Powódka nie przystała na propozycję pozwanego.

Sąd Okręgowy uznał, że powództwo zasługiwało na uwzględnienie w znakomitej części, obejmującej żądanie zapłaty długu głównego i odsetek umownych oraz karnych. Wskazał, że zawarcie umowy nie było przedmiotem sporu, podobnie jak to, w jakiej wysokości pozwany dokonał wpłat. Wyjaśnił, że w istocie jedynym, o co spierały się strony postępowania, było to, czy powódka prawidłowo rozliczyła wpłaty i czy w świetle dokonywania wpłat w wysokościach wskazywanych przez pozwanego i wynikających z przedłożonych przez niego potwierdzeń wpłat, powódka była uprawniona do wypowiedzenia umowy.

Zdaniem Sądu Okręgowego, przesłanki do wypowiedzenia umowy kredytu wystąpiły. Sąd podniósł w tym kontekście, opierając się na opinii biegłego, który zweryfikował sposób rozliczenia wpłat, że powódka prawidłowo wskazała wysokość należności na dzień wystawienia wyciągu z ksiąg banku, w zakresie należności

kapitałowej (160 418,48 zł), odsetek umownych za okres korzystania z kapitału od dnia 5 maja 2016 r. do 18 listopada 2018 r. (4225,56 zł), a także odsetek podwyższonych za opóźnienie, naliczonych od kwoty niespłaconego kapitału od dnia 5 maja 2016 r. do 19 grudnia 2016 r. (2202,14 zł). Uwzględnieniu nie podlegała tylko jedna pozycja z wskazywanych jako kwoty składające się na dochodzone roszczenie, a mianowicie kwota z tytułu opłat i prowizji (3,14 zł).

Wyrokiem z dnia 15 lipca 2020 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku oddalił apelację pozwanego.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy przeprowadził postępowanie dowodowe w zakresie określonym przez strony, prawidłowo ocenił zebrany w sprawie materiał dowodowy, wyprowadzając słuszne wnioski i dokonał zasadniczo właściwych ustaleń faktycznych.

W płaszczyźnie prawa materialnego Sąd Apelacyjny podniósł, że do oceny skuteczności wypowiedzenia należało rozważyć zarzut naruszenia art. 75c ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz. U. z 2022, poz. 2324, dalej - „pr. bank.”), który w ocenie Sądu okazał się nieskuteczny. Sąd stwierdził w tej materii, przywołując brzmienie art. 75 i art. 75c pr. bank., że nowelizacja ustawy – Prawo bankowe, która weszła w życie z dniem 27 listopada 2015 r. – przy zastosowaniu wykładni językowej i systemowej – nie wprowadziła obowiązku poprzedzenia wypowiedzenia umowy kredytu wezwaniem, o którym mowa w art. 75c pr. bank. i umożliwienia wystąpienia przez dłużnika z wnioskiem o restrukturyzację. W przepisach tych nie określono również sankcji na wypadek niezachowania tej procedury, w szczególności zaś bezskuteczności oświadczenia o wypowiedzeniu, o którym mowa w art. 75 pr. bank. Na sankcję taką nie wskazano również w uzasadnieniu projektu tej nowelizacji. Akcentując dokonaną z dniem 1 stycznia 2016 r. zmianę brzmienia art. 75 pr. bank. Sąd Apelacyjny doszedł do wniosku, że konsekwencją niedochowania wymagania wynikającego z art. 75c pr. bank. mogłaby być co najwyżej odpowiedzialność odszkodowawcza, jeżeli brak ten prowadziłby do wyrządzenia szkody kredytobiorcy.

W opinii Sądu Apelacyjnego brak było także podstaw do kwestionowania poprawności wyliczeń zadłużenia przedstawionego przez powódkę, jak również

do zastosowania art. 5 k.c. Pozwany nie zdołał wykazać, że strona powodowa, dochodząc zapłaty należności po wypowiedzeniu umowy kredytowej, nadużyła prawa podmiotowego, przy czym oceny tej nie mógł zmienić fakt, że pozwany popadł w kłopoty związane z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżył skargą kasacyjną pozwany, zarzucając naruszenie art. 75c ust. 2-5 w związku z art. 75 ust. 1 pr. bank., art. 58 § 1 k.c., art. 5 k.c., art. 384 k.p.c., art. 61 § 1 k.c., art. 328 § 2 w związku z art. 387 § 1 i 2 oraz art. 391 k.p.c., art. 386 § 1 k.p.c., jak również art. 385 k.p.c. Na tej podstawie skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji.

Postanowieniem z dnia 28 września 2023 r. Sąd Najwyższy zawiesił postępowanie kasacyjne (art. 174 § 1 pkt 4 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.), wezwał do udziału w sprawie zarządcę ustanowionego w postępowaniu sanacyjnym pozwanego B.A. i syndyka masy upadłości powódki Bank S.A. w W. oraz podjął postępowanie kasacyjne z udziałem zarządcy ustanowionego w postępowaniu sanacyjnym B.A. po stronie pozwanej i syndyka masy upadłości Bank S.A. w W. po stronie powodowej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozstrzygające znaczenie przy ocenie zasadności skargi kasacyjnej miał zarzut naruszenia art. 75c ust. 2-5 w związku z art. 75 ust. 1 pr. bank. w powiązaniu ze sposobem, w jaki Sąd Apelacyjny dokonał relewantnych ustaleń faktycznych.

W motywach zaskarżonego wyroku znaczną część rozważań prawnych poświęcono analizie wymagań przewidzianych w art. 75c ust. 2-5 pr. bank. i ich konsekwencji dla skuteczności wypowiedzenia umowy kredytu. Stanowisko wyrażone w tej materii przez Sąd Apelacyjny należało uznać za nietrafne. W wyroku z dnia 18 czerwca 2021 r., IV CSKP 92/21, OSNC 2022, nr 1, poz. 9, Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że art. 75c pr. bank. obliuguje bank do wezwania kredytobiorcy do zapłaty, gdy ten opóźnia się ze spłatą zobowiązania i wyznaczenia mu terminu nie krótszego niż 14 dni roboczych wraz z pouczeniem o możliwości złożenia w terminie 14 dni roboczych wniosku o restrukturyzację zadłużenia. Ochronny cel tego przepisu powoduje, że pominięcie przewidzianego w nim wymagania, co odnosi

się także do pouczenia o możliwości złożenia wniosku o restrukturyzację zadłużenia, czyni wypowiedzenie umowy kredytu bezskutecznym. Niewystarczające – z uwzględnieniem akcentowanego celu przepisu – byłoby w tej mierze preferowane przez Sąd Apelacyjny poprzestanie na odpowiedzialności odszkodowawczej ze strony banku. Stanowisko to zostało zaakceptowane w późniejszym orzecznictwie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2021 r., IV CSKP 198/21, OSNC-ZD 2023, nr A, poz. 12 i postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 sierpnia 2022 r., I CSK 2692/22, z dnia 20 czerwca 2023 r., I CSK 5548/22 i z dnia 6 lipca 2023 r., I CSK 5605/22). Pogląd uzależniający skuteczność wypowiedzenia umowy kredytu od dochowania przez bank warunków określonych w art. 75c pr. bank. zaaprobowano również w piśmiennictwie.

Nieprawidłowość stanowiska Sądu Apelacyjnego co do wykładni art. 75c ust. 2-5 pr. bank. nie miała bezpośredniego przełożenia na trafność zarzutu naruszenia tego przepisu, zważywszy, że Sąd Apelacyjny – po przedstawieniu rozważań na temat wykładni art. 75 i art. 75c pr. bank. – stwierdził uzupełniając, że pismem z dnia 22 lipca 2016 r. powódka wezwała pozwanego do zapłaty w terminie 14 dni, informując o możliwości złożenia wniosku o restrukturyzację zadłużenia. Stwierdzenie to wymagało jednak zwrócenia uwagi na dwie okoliczności.

Po pierwsze, w świetle ustaleń dokonanych w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, pismem z dnia 22 lipca 2016 r. powódka wezwała pozwanego do uregulowania w terminie 14 dni całości zaległości; Sąd Okręgowy nie ustalił natomiast, iżby wezwanie to obejmowało informację o możliwości złożenia, w terminie 14 dni roboczych od dnia otrzymania wezwania, wniosku o restrukturyzację zadłużenia, jak tego wymaga art. 75c ust. 2 pr. bank. Z wstępnej części uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego, odnoszącej się do analizy stanu faktycznego, nie wynikało, aby Sąd Apelacyjny poczynił w tej materii odmienne lub dodatkowe ustalenia faktyczne w zestawieniu z dokonanymi przez Sąd Okręgowy. Przeciwnie, w świetle wywodów uzasadnienia Sąd Apelacyjny uznał wcześniejsze ustalenia za własne, rezygnując z ich powielania.

Po drugie, rozważanie konsekwencji niedochowania przez bank wymagań określonych w art. 75c pr. bank., do czego odnosi się istotna część motywów

zaskarżonego wyroku, jest logicznie uzasadnione tylko przy założeniu, że w stanie faktycznym sprawy bank istotnie nie podjął w całości lub w części działań narzuconych przez ustawodawcę w art. 75c pr. bank. Jeżeli zatem, jak wzmiankowo zauważył Sąd Apelacyjny, wystosowane przez powódkę wezwanie do zapłaty czyniło zadość wymaganiom określonym w art. 75c pr. bank., to nasuwa się pytanie o przyczynę, dla której istotnym elementem uzasadnienia wyroku w płaszczyźnie prawa materialnego stały się rozważania dotyczące skutków niedochowania tych wymagań. Niekonsekwencja taka pociąga za sobą zasadną wątpliwość co do stanowczości ustaleń faktycznych Sądu, skoro – zgodnie z przyjętą przezeń oceną prawną – dokonywanie tych ustaleń było w istocie zbędne do oceny zasadności apelacji.

Kontrola legalności zaskarżonego skargą kasacyjną wyroku w aspekcie prawa materialnego jest możliwa tylko przy stanowczych ustaleniach faktycznych, pozwalających zweryfikować prawidłowość subsumpcji, tj. zastosowania, względnie odmowy zastosowania konkretnego przepisu (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2003 r., V CKN 1825/00, Biul. SN Izba Cywilna 2003, nr 12, s. 36, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2018 r., I CSK 336/17 i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2021 r., II CSKP 46/21). W przyjętym w kodeksie postępowania cywilnego modelu apelacji pełnej (art. 382 k.p.c.) sąd drugiej instancji może wprawdzie dokonać – nawet w znaczącym zakresie – dodatkowych ustaleń faktycznych bądź zmienić ustalenia faktyczne sądu pierwszej instancji. Strona nie może zatem oczekiwać, że podstawa faktyczna, na której rozstrzygnięcie oparł sąd pierwszej instancji, nie ulegnie zmianie, bez względu na to, czy sąd drugiej instancji prowadził własne postępowanie dowodowe (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego (zasada prawna) z dnia 23 marca 1999 r., III CZP 59/98, OSNC 1999, nr 7-8, poz. 124). Korekty te – jeżeli sąd drugiej instancji decyduje się ich dokonać – powinny być jednak czytelne dla strony i jasno wskazywać fakty, które sąd drugiej instancji ustalił dodatkowo albo odmiennie oraz źródło tych ustaleń. Jest tak zwłaszcza wtedy, gdy określone ustalenia mają zasadnicze znaczenie dla kierunku rozstrzygnięcia.

Dodatkowych ustaleń Sądu Apelacyjnego, poczynionych w przedstawionej wcześniej formule, nie można było w tym kontekście uznać za wystarczające

do dokonania kontroli zaskarżonego wyroku w aspekcie zarzucanego naruszenia art. 75c ust. 2-5 pr. bank. z racji ich niespójności z rozważaniami prawnymi wyroku, wzmiankowego charakteru i kolizji z wcześniejszym przyjęciem za podstawę rozstrzygnięcia ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego. W konsekwencji zarzut naruszenia powołanego przepisu należało uznać za zasadny i prowadzący do uchylenia zaskarżonego wyroku. Tę samą ocenę należało odnieść do zarzutu naruszenia art. 61 § 1 k.c., który również odnosił się do niedochowania wymagania poinformowania pozwanego o możliwości złożenia wniosku o restrukturyzację.

Bliższe rozważanie sformułowanego w skardze zarzutu naruszenia art. 5 k.c. należało w tej sytuacji uznać za przedwczesne. Zarzuty naruszenia prawa procesowego okazały się natomiast nieuzasadnione.

Dokonanie dodatkowych ustaleń faktycznych przez sąd drugiej instancji, chociażby były niekorzystne dla apelanta, nie stanowi naruszenia zakazu *reformationis in peius* (art. 384 k.p.c.), który należy odnosić do sentencji wyroku i jej prawnych skutków w świetle art. 365-366 k.p.c., nie zaś do podstawy faktycznej rozstrzygnięcia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2019 r., II CSK 353/18, OSNC 2020, nr 6, poz. 51 i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 lipca 2020 r., IV CSK 128/20). Uzasadnienie zaskarżonego wyroku – z zastrzeżeniem rozważonej wcześniej niespójności – pozwalało na poddanie rozstrzygnięcia kontroli kasacyjnej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 1997 r., II CKN 112/97 i z dnia 15 kwietnia 2016 r., I CSK 278/15 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2013 r., III CSK 293/12, OSNC 2013, nr 12, poz. 14 i z dnia 20 kwietnia 2023 r., II CSKP 430/22). Przepisy art. 385 i art. 386 § 1 k.p.c. regulują natomiast jedynie katalog rozstrzygnięć zapadających w postępowaniu apelacyjnym, nie kreują natomiast samodzielnej podstawy tych rozstrzygnięć. Jeżeli zatem sąd drugiej instancji – jak w okolicznościach sprawy – oddala apelację uznawszy, że sąd pierwszej instancji rozstrzygnął sprawę prawidłowo, to nie narusza art. 385 ani art. 386 § 1 k.p.c., mimo że wyrok jest niezgodny z żądaniem apelanta. (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2000 r., I PKN 711/99, OSNAPiUS 2002, nr 1, poz. 13 i z dnia 9 grudnia 2022 r., II CSKP 720/22).

Rozpoznając sprawę ponownie i dokonując ustaleń co do zadośćuczynienia przez powódkę wymaganiom określonym w art. 75c pr. bank. Sąd Apelacyjny powinien ocenić także dopuszczalność twierdzeń faktycznych pozwanego dotyczących braku umocowania do działania w imieniu powódki osoby podpisanej pod pismem z dnia 22 lipca 2016 r., jak również niedoręczenia tego pisma pozwanemu, w aspekcie art. 6 § 2 k.p.c., mając m.in. na względzie czas, w którym twierdzenia te zostały powołane.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

(K.G.)